Téma: **SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY**

KULTÚRPOLITIKA

-

Időszak: 2012. július

Dátum: 2012. július 31.

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú szerződés teljesítésére készült

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló 3

Kultúrpolitika a kormányzati erőtérben 6

Kormányzati szerepvállalás a kultúrpolitikában 10

Intézményi struktúra 12

Finanszírozás 18

Konfliktusok 24

Kultúrpolitika, mint Budapest-politika és vidékpolitika 27

Nemzetközi kontextus 28

SWOT- analízis 32

Vezetői összefoglaló

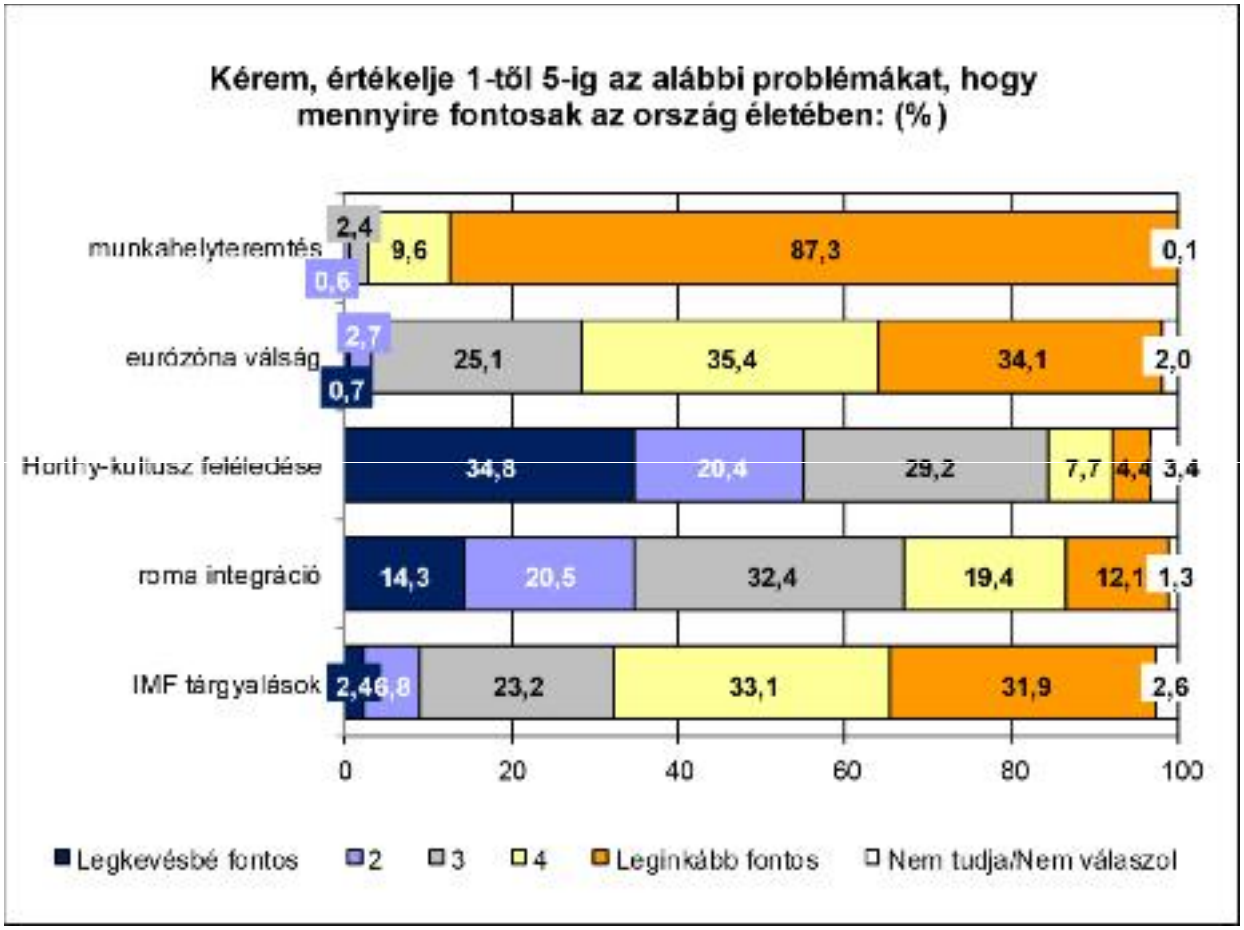
A kultúrpolitikai mozgások feltérképezése során pozícionáltuk a területet a kormányzati erőtéren belül. A centrális politikai erőtér megvalósítására való törekvés kijelöli a kultúrpolitika lehetséges szerepét: a kormányozhatóság előfeltételének tekintett stabilitás kialakítása az értékviták feloldását, tompítását, marginalizálását tette volna szükségessé. A centrális politikai erőtér koncepciója ugyanis abból a feltevésből indul ki, hogy az értékviták helyét a kormányzás fókusza helyett a kulturális elit szűk körein belül jelöli ki. **A kormányzati érdek ebben az értelemben a kultúrkampf elkerülését, ezzel párhuzamosan pedig a jelentésadási verseny uralását diktálja.** Ezzel szemben az ellenzék alapvetően a kulturális törésvonalak felélesztésében és életben tartásában érdekelt. Úgy látjuk, hogy a vizsgált időszakban a kulturális erőtér strukturálását gyakorlatilag az ellenzék alakította, sikeresen tartotta életben a törésvonalakat illetve képes volt újakat teremteni. A szimbolikus kérdések azonban korántsem tekinthetőek jelentéktelennek: sokszor pragmatikus kérdésekre is kihatással vannak, ahogy láttuk többek között a kormányzat nemzetközi kontextusát is képesek befolyásolni.

A kultúrpolitika intézményes szerkezete, ezen belül az államtitkárság szerepvállalása nem volt képes orvosolni ezeket a problémákat. **A kultúrpolitika a kormányzati struktúrán belül nem töltött be jelentős szerepet, ugyanakkor kultúrpolitikai természetű konfliktusok és feszültségek sora jelent meg a politikai erőtérben.** Az intézményes keretek kialakítása a hatalompolitikai szempontoknak megfelelően történt, érvényesülésük mellett kevés azonban figyelem jutott a tartalmi kérdéseknek, a hatalomgyakorlás feltételeinek kialakítása (intézményesített párhuzamosságok, átfedő felelősségi körök) felemésztette a kultúrpolitika területére jutó energiák nagy részét. **A finanszírozás kapcsán is hasonló megoldások születtek: az állami támogatás egyik legjelentősebb tényezőjévé a független pénzalapként működő, kiterjedt hatáskörökkel rendelkező Nemzeti Kulturális Alap vált, mely eddig szintén az államtitkárság érdekérvényesítő képességét gyengítette.** A kultúra eleve forráshiánnyal küszködő területet komoly forráskivonások, melynek következményeit eseti megoldásokkal, például sürgősségi alapok létrehozásával próbálta orvosolni a tárca. Ha áttekintjük a keletkezett feszültségek mintázatait, azzal találkozhatunk, hogy a közigazgatási szervek és az államtitkárság szempontjai számos helyzetben kerültek összeütközésbe. Az intézményrendszer fenntartása, működtetése és a szakmai felügyelet különválasztása elégtelen működéshez vezetett. **A kialakult szerkezet gyengeségei kormányzati szinten is érzékelhetővé vált, így a stratégiailag kiemelt fontosságú területek, mint a filmszakma felügyelete, a szerkezetből való kiemeléssel váltak biztosítottá.** Azáltal, hogy a keletkezett

kulturális típusú feszültségek feloldására a tárca a szerkezeti gyengeségekből fakadóan nem volt képes, kormányzati struktúrán kívüli szereplők jutottak jelentős befolyáshoz, ez a tendencia azonban az összkormányzati érdekek egységes képviseletét és érvényre juttatását kevésbé segítette, a területet ehelyett inkább részérdekek uralták.

A tárca élén lezajlott személycsere, az új államtitkár szerepfelfogása és érdekérvényesítő képessége változást hozott a kultúrpolitikai döntések irányvonalában. A kultúrpolitika centralizálásának igényét az új államtitkár formálisan is megfogalmazta.

A kultúra területén fontosnak látjuk a belpolitikai relevanciájú és a nemzetközi kontextusban értelmezhető intézkedések elkülönítését. Belpolitikai hatásait tekintve a legjelentősebbnek azok a kérdések tekinthetőek, melyek a kulturális esélyegyenlőség megteremtésére irányulnak. A **tárca leköszönő vezetésének kiemelkedő eredménye a kulturális javak digitalizációjának előmozdítása**, az ilyen irányú eredmények hatékony eszközei lehetnek a kulturális távolságok áthidalására irányuló erőfeszítéseknek. Az előrelépés mellett érdemes felhívni a figyelmet **a kulturális esélyegyenlőség kérdéskörével kapcsolatban a megyei intézményrendszer helyzetére, a megyei közművelődési rendszer, mint a vidék egyik legfontosabb kulturális erőforrásának egyre erőteljesebb ellehetetlenülésére**. A nemzetközi kontextusban a múlthoz való viszony ellenzék általi problematizálásával találkoztunk, mely szimbolikus kérdéseket alakított át a kormányzat demokratikus elkötelezettségének mércéjévé. Mindaddig, amíg az ellenzék itthon nem tud társadalmi támogatottságot szerezni és kormányképes alternatívát felmutatni, alapvető érdeke lesz a problémafókusz Magyarországon kívül helyezése és a nemzetközi közvélemény segítségül hívása. A kormány ellen irányuló támadások ebben az értelemben tekinthetőek a kormányzóképesség hiányának elleplezésre szolgáló eszközöknek.

A Századvég szakpolitikai közvélemény-kutatásában a belpolitikai kontextusban relevánsnak tekinthető problémákkal összevetve vizsgáltuk a kultúrharc feléledésének társadalmi megítélését. A megkérdezetteket különböző dimenziójú problémák rangsorolására kértük, így állítva fel fontossági sorrendet az egyes problémák között. Az eredmények szerint **a megkérdezettek közel 90 százaléka a munkahelyteremtést tartja a legfontosabb problémának**, míg a Horthy-kultusz feléledését a megkérdezettek fele nem tartja fontosnak, és mindössze 4 százalék tekinti az ország életében legfontosabb problémának. Az eredményeket összevetve a nemzetközi színtéren megfigyelhető tendenciákkal úgy látjuk, hogy a nemzetközi közvélemény sikeres tematizálása mellett az országról közvetlen és mindennapi tapasztalattal rendelkező lakosságot nem sikerült hiszterizálni.

Értékelésünk szerint azonban **a kultúrharc kialakulásának percepciója komoly politikai veszélyt hordoz magában**, a politikai cselekvőképesség alapjait fenyegetheti, így a kulturális természetű viták és a versengő interpretációk uralása prioritással rendelkezhet a kormányzati cselekvés alakításában.

Kultúrpolitika a kormányzati erőtérben

A kormányzat kultúrpolitikai lépéseinek áttekintését és értékelését az előző negyedéves monitoringhoz hasonlóan a célkitűzések feltérképezésével kezdjük. A kormányzati stratégiára vonatkozó feltevéseink forrása nyilvános cselekvési program hiányában jelen esetben is a politikai beszédcselekvés lesz, az elemzés ezen része a miniszterelnök kultúrpolitika szempontjából releváns kijelentéseire támaszkodik. Orbán Viktor május végén a kormányzás első két évét értékelő Fókuszban a Nemzeti Érdek konferencián mondott beszédében úgy fogalmazott: a kulturális homogenitás érték lesz a jövőben. Érdemes összevetni ezt a gondolatot a korábbiakban elemzésünk mércéjének tekintett kötcsei beszédben elhangzottakkal, ahol a miniszterelnök egy centrális politikai erőtér kialakítását jelölte ki célkitűzésként.

A kulturális homogenitás illetve a centrális politikai erőtér koncepciójában a közös tényezőt meglátásunk szerint a stabilitás jelenti. A stabilitás jelentőségét a nemzetközi kontextus figyelembevételével érthetjük meg: **a stabilitás válság idején különösen felértékelődik**, és a stabilitás szempontja felől nézve Magyarország a térség más országaival összehasonlítva komoly **versenyelőnnyel rendelkezik**. A stabilitás hatalompolitikai szempontból a kormányozhatóság eszközeként értelmezhető, mivel a politikai cselekvőképesség egyik legfontosabb előfeltétele. A kormányzati cselekvőképességgel kapcsolatban a Magyar Állandó Értekezlet ülésén a miniszterelnök megállapította: „**Minden válságtúlélésnek elsőszámú előföltétele, a siker talán legfontosabb előföltétele a politikai cselekvőképesség**."[1]

A stabilitás, a politikai cselekvőképesség megteremtéséhez nélkülözhetetlen az erős politikai közösség, mely közjogi értelemben létrejött a kétharmados parlamenti felhatalmazás által, azonban **egy erős politikai közösségnek nemcsak közjogi feltételei vannak**. **Az erős politikai közösséget a közjogi kereteken túl a közösen osztott identitás, a közös értékek alakítják, így az erős politikai közösség létrehozásában a kultúrpolitikának is komoly jelentősége van.** A miniszterelnök a két év kormányzását értékelő beszédében a közösség legfontosabb szervezőelvét is kijelölte. Meglátása szerint ugyanis az irigység kultúrája húzódik meg minden problémánk gyökerénél, ezért **az irigység kultúráját fel kell váltani a teljesítmény kultúrájával**.[2] A teljesítmény kultúrájában a siker nem irigység vagy szégyen forrását jelenti,

[1] http://kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/tortenelmi-siker-a-kettos-allampolgarsag

[2] http://valasz.hu/itthon/a-nemzeti-erdek-mint-principium-49870

hanem a nemzeti önbecsülést erősíti, az egész közösség felemeléséhez hozzájárul, ebben az értelemben a **teljesítmény és a siker kultuszának elterjedése a nemzet felemelkedésének alapfeltétele, felhajtóereje**.

Ha a teljesítményt tesszük meg elsődleges mérceként, példaadó igazodási pontjaink, történelmi előképeink megválasztásában is ezek alapján kell eljárnunk. Az elmúlt időszakban a kultúrpolitikai térben a múlthoz való viszony, a történelmi előképek megválasztása, kijelölése került középpontba. Egy politikai közösség életében a történelmi előképek megválasztása, a kontinuitás hangsúlyozása illetve a töréspontok kijelölése az identitás szempontjából kitüntetett jelentőséggel bír, különösen igaz ez egy kulturális értelemben vett konzervatív közösségre. Az **előképek megválasztása** az identitás alakításának aktív és tudatos lépése lehet, minden politikai közösség igyekszik példaadó mintákat kijelölni, újrafogalmazni múlthoz való viszonyát, korszakhatárokat hangsúlyozni, teremteni, felülírni. A magyar politikai életben ilyen identitásalakító jelentősége van többek között a rendszerváltáshoz való viszonynak, a szocializmus éveinek illetve a Horthy-korszak megítélésének. A kultúrpolitika eszközei alkalmasak lehetnek ezeknek a korszakoknak, történelmi eseményeknek a kontextusba helyezésére, újraértelmezésére. A **múlthoz való viszony problematizálása** ezáltal a közösség identitásának megerősítését is szolgálhatná, jelenleg azonban a törésvonalak kialakítását, életben tartását, a **kulturális erőtér strukturálását sokkal inkább az ellenzék uralja**. A kormányzati stratégia általános irányvonalának tekinthető konszolidációs politika a törésvonalak kiélezése helyett azt követelné meg, hogy a 2010-es kötcsei beszéd célkitűzéseinek megfelelően az értékviták az elit szűk körein belül maradjanak.[3] A társadalmat megosztó szimbolikus kérdések azonban a politikai erőtér középpontjába kerültek.

[3] http://www.hirextra.hu/2010/02/18/megorizni-a-letezes-magyar-minoseget-orban-kotcsei-beszede-szorol-szora/

A kultúrpolitika kormányzati erőtérben elfoglalt pozíciójának vizsgálatában releváns lehet a kultúrához kötődő társadalmi percepciók áttekintése. A Századvég vonatkozó szakpolitikai közvélemény-kutatásában a kultúrafogyasztási szokásokban mutatkozó változásokat vizsgáltuk a kormányzás elmúlt két évének tükrében. Az eredmények szerint a **megkérdezettek közel fele kevesebbet költ kultúrára, mint két évvel ezelőtt**, s a válaszadók több, mint kilencven százaléka nem költ többet kultúrára. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a kulturális erőforrásokhoz való hozzáférés, melyet természetesen csak részben magyaráz a kultúrafogyasztás financiális vonzata, a választói percepciók alapján nem kielégítő. **A kormányzás elmúlt két éves időszakában nem történt számottevő előrelépés a lakosság kulturális közérzetének javításában, az egzisztenciális helyzet változásai, a dekonjunkturális időszak következményei nem hagyták érintetlenül a kultúrafogyasztási szokásokat.**

Miközben a politikai erőtér strukturálásában hatékonynak bizonyult bizonyos kulturális kódok következetes használata az ellenzék részéről, a lakossági percepciók elválni látszanak ettől. Úgy gondoljuk ugyanakkor, hogy a kulturális kérdések nem kizárólag a kormányozhatóság feltételének megteremtéséhez szükséges eszközként jelenhetnek meg a kormányzati horizonton.

A helyzetértékelés megadása után a következőkben áttekintjük, milyen folyamatok vezethettek a kulturális törésvonalak feléledéséhez, továbbá milyen eszközök állnak rendelkezésre a kialakult helyzet felülírásához. Az intézményi struktúrában és a finanszírozási kérdésekben bekövetkezett változások leírását követően az elemzés feltárja a konfliktusterületeket, megkísérli egy kultúrpolitikai problématérkép felrajzolását, külön kitérve a nemzetközi kontextus és a főváros-vidék megosztottság aspektusaira.

Kormányzati szerepvállalás a kultúrpolitikában

A kormányzati szerepvállalást a kulturális természetű konfliktusokban való kormányzati megnyilvánulások alapján közelítjük meg. A vizsgált időszakban egyre erősebbé vált az a percepció, hogy Magyarországon kultúrharc van kialakulóban, kulturális törésvonalak élednek fel és válnak egyre láthatóbbá. Érdemes megvizsgálni a kormányzati szerepvállalást ennek a percepciónak a létrejöttében, illetve a kialakult helyzet jelentőségét a kormányzati stratégia szempontjából. Úgy látjuk, hogy **a kormányzás elmúlt két évében a kultúrpolitika alapvetően a kormányzat horizontjának szélére került**, annak ellenére, hogy sorozatosan megjelentek politikailag releváns, kulturális természetű konfliktusok. Miközben a kormányzati stratégia egy centrális politikai erőtér kialakítását jelölte ki célként, a konszolidáció időszakában a szimbolikus kérdések, **a megosztó értékviták az elit szűk köreiből kikerülve a közvélemény figyelmének homlokterébe kerültek**. Ebben szerepet játszhatott többek között a kialakított intézményi struktúra természete és ezzel együtt az intézményeket működtető politikai szereplők karaktere. Mivel az intézményeket mindig személyek működtetik, a politika logikája szerint **a személyek primátusáról beszélhetünk az intézményekkel szemben**, éppen ezért fontosnak tartjuk az intézményeket vezető-működtető személyek szerepfelfogásának áttekintését.

A vizsgált időszakban **mind a területért felelős minisztérium, mind a területért felelős államtitkárság élén személycsere történt**, ami együtt járhat a kormányzati szerepvállalás, a kultúrpolitikai döntések irányának bizonyos fokú megváltozásával. A minisztérium és az államtitkárság esetében egyaránt megfigyelhető egy tendencia, a terület vezetéséért felelős személyek szerepfelfogása és szocializációja azonos irányba változott. Az erőforrásminisztériumot korábban vezető Réthelyi Miklós, illetve a lemondott államtitkár, Szőcs Géza egyaránt a politika világán kívülről érkezve töltötték be pozíciójukat. Mindketten elismert tagjai a saját szférájuk közösségének, a tudományos illetve az irodalmi világ tekintéllyel rendelkező tagjai, ám politikai tapasztalatokban nem bővelkedtek. A politikai logika helyett egy szakmai típusú nézőpontot képviseltek, ez természetesen szerepfelfogásukat is formálta.

A kulturális területet uraló konfliktusok azonban nem szakmai természetű érvek mentén rendeződnek, hanem alapjukban határozottan politikai természetűek. A személycserék jelentőségét abban látjuk, hogy **Balogh Zoltán illetve L. Simon László személyében a politikai logika erőteljesebben megjelenhet a kultúrpolitikai döntések területén**. A kulturális természetű konfliktusok rendezésében – mivel azok a kultúrharc nyelvén és

érvrendszerével jelentkeznek – **sikeresebb lehet egy hangsúlyosabban politikai szerepfelfogású kultúrpolitikai vezetés**. A miniszteri posztról távozó Réthelyi Miklós, aki az Orbán-kormány megalakulásakor két évre vállalta a munkát, a miniszterelnöknek írt levelében reflektált erre a problémára. Úgy fogalmazott: a rábízott feladatot munkatársaival megvalósította, de a tárca vezetése a jövőben a napi politikai életben tevőlegesen részt vevő minisztert kíván.[4] A megfelelő ember a megfelelő időben politikai alapelvét szem előtt tartva úgy látjuk, hogy a korábbi vezetés elért eredményeinek tiszteletben tartása mellett **a jelenlegi kontextushoz jobban illeszkedik az új vezetés feltételezhető szerepfelfogása**.

[4] http://www.fidesz.hu/hirek/2012-05-04/uj-nevet-kap-az-er337forras-miniszterium/

Intézményi struktúra

A kormányzati struktúra átalakítását és ennek jelentőségét a kormányzati szerepfelfogás szempontjából az előző fejezetben áttekintettük, érdemes azonban kitérni a leköszönő államtitkár által hangsúlyozott eredmények, kiemelt területek bemutatására. Szőcs Géza lemondó levelében értékelte az államtitkárság elmúlt két évben végzett munkáját.[5] Értékelése szerint az államtitkárság jelentős eredményeket ért el, egyes finanszírozási problémákkal küzdő intézmények megmentésével, a kulturális esélyegyenlőséget elősegítő digitális átállás terén, továbbá a magyar politika keleti nyitásának támogatásában. Saját szerepvállalásáról nyilatkozva szabadon gondolkozó énjéről beszélt, külön kiemelve, hogy bizonyos konfliktusos kérdésekben (pl. József Attila szobrának áthelyezése, filozófus-perek, Alföldi Róbert igazgatói posztja, Nyírő József újratemetése) **a kormányzati logika követése helyett inkább saját, értelmiségi véleményformáló nézőpontjából nyilatkozott meg**. Értékelésünk szerint **ez a szerepfelfogás**, melyet maga a távozó államtitkár is világosan megfogalmazott, bár **a független értelmiségi felé felállított kritériumoknak nagy valószínűséggel eleget tesz, a kormányzati logika szempontjait követve nem feltétlenül vált javára az általa irányított területnek**.

A megelőző időszakot vizsgáló elemzésben megállapítottuk, hogy a kultúrpolitika területére ugyanazok az elvek érvényesek, mint a kormányzati struktúra egészére: az intézményi struktúrát párhuzamosságok, átfedő felelősségi területek jellemzik. Az intézményi struktúra kialakítása a hatalomgyakorlás feltételeinek megteremtését megfelelően szolgálta, azonban a kormányzás tartalmi kérdéseinek megoldását nem segítette elő. Szőcs Géza több nyilatkozatában is kiemelte az általa vezetett **adminisztráció gyengeségeit, utódja pedig egyik legsürgetőbb feladatként szintén a minisztériumi szervezeti struktúra átalakítását, egyértelmű döntési kompetenciák kialakítását jelölte ki**. Úgy látjuk, hogy a kialakult szerkezeti megoldások megváltoztatása szolgálhatja a szakpolitikaként értett kultúrpolitika érdekérvényesítő képességének növekedését és a hatékonyabb végrehajtást. A hivatalba lépő államtitkár által kijelölt prioritások, az államtitkárság megfelelő háttérintézményi támogatottsággal bíró, hatékony szervezetté alakítása is ezt a megfontolást követi. L. Simon László az MTI-nek adott interjúban hangsúlyozta: **a kulturális ágazat egységesebb irányítása nélkül a kultúrpolitikai víziók nem valósulhatnak meg**.[6]

[5] http://hvg.hu/itthon/20120613_lemondott_szocs_geza
[6] http://szinhaz.hu/szinhazi-hirek/46870-van-honnan-felemelkedni-interjut-adott-l-simon-laszlo

Az erőforrások összpontosítására irányuló törekvést láthatjuk a kormányzati struktúrához kapcsolódó intézmények közül kiemelkedő jelentőségű **Nemzeti Kulturális Alap** esetében. A hatályos szabályozás szerint az alap vezetése, mely jelenleg L. Simon Lászlóhoz tartozik, összeférhetetlen az államtitkári pozícióval. Egy általa benyújtott módosítás értelmében **az Alap elnöke az emberi erőforrások minisztere lenne, létrejönne továbbá egy alelnöki poszt, melyet a Balogh Zoltánnal folytatott egyeztetéseknek megfelelően L. Simon László töltene be**. A kultúráért felelős államtitkár nyilatkozatában jelezte: alelnökként nagyjából a jelenlegi hatáskörei maradnának meg. Ez **a források koncentrálásával járó átalakítás azt is jelentené, hogy az elkülönített állami pénzalapként működő NKA költségvetési önállósága korlátozottan érvényesülhetne**, a kultúratámogatás államtól való viszonylagos függetlenségében ez a változás valószínűleg visszalépést jelentene. Ez a tendencia egybeesik a kultúrpolitika egészére érvényes változások irányával, a kormányzati befolyás kiterjesztésére való törekvéseket mind az intézményrendszer, mind a finanszírozás terén megfigyelhetjük. A terület eddigi működési nehézségeit, gyenge érdekérvényesítő képességét figyelembe véve a változások iránya a kulturális ágazatok kormányzati erőtérben elfoglalt pozíciójának erősödését is szolgálhatják.

Levéltárak

Az előző negyedév elemzése során is központi kérdésnek bizonyult a közigazgatás és a kormányzat közötti viszonyok tisztázatlansága. A levéltári rendszer esetében már rendeződött a helyzet, a fenntartó és a szakmai felügyeleti jogok ugyanis egyaránt visszakerültek az erőforrás-minisztériumhoz, **a megyei levéltárak a Magyar Nemzeti Levéltár megyei szervezeti egységeivé váltak elveszítve intézményi önállóságukat**. A megyei múzeumi intézményhálózat fenntartásának kérdését egyelőre bizonytalanság övezi, folyamatos egyeztetések és konzultációk zajlanak. A jelenleg érvényben lévő kormányhatározat a **településekhez rendeli a megyei múzeumokat, az újonnan megválasztott államtitkár azonban a minisztériumi fenntartás mellett foglalt állást**. A kormányzat és a közigazgatás esetenként eltérő szempontjainak ütközését is szemlélteti a kialakult helyzet. A levéltári rendszer átalakítása politikailag érzékeny területeket is érintett. A levéltári törvény elfogadott módosítása ugyanis kimondja, hogy **az 1944-1989 között működött egykori állampárt, valamint társadalmi és ifjúsági szervezeteinek,** így

- a Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Szocialista Munkáspárt MSZMP,

- ezek társadalmi szervezetei (a Magyar Partizánszövetség, a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, a Magyar Nők Országos Tanácsa),
- ifjúsági szervezetei (a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, a Magyar Úttörők Szövetsége), valamint
- a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a szakszervezeti tanácsok és az ágazati szakszervezetek)

iratai az állam tulajdonát képezik. Az iratok őrzési helye a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Az említett iratokat jelenleg az alapítványként működő Politikatörténeti Intézet kezeli. Az intézetet vezető Földes György szerint a gyűjtemény államosítása egy korábban jól működő baloldali szakmai műhely munkájának megzavarásaként értékelhető.[7] Kérdéses ugyanakkor, hogy egy szűk körű szakmai műhely zavartalan működése milyen szempontok szerint jelenthet prioritást az egész közösség érdekével szemben.

Múzeum-negyed és a Kúria

Az intézményrendszerhez kapcsolódó **legnagyobb volumenű beruházás az Andrássy-negyed vagy Múzeum-negyed néven ismertté vált projekt lehet**. Számos, a projekthez kapcsolódó előkészítő lépésnek lehettünk tanúi, ugyanakkor a tervezet kapcsán változatlanul bizonytalanságok állnak fenn. Az átalakításban érintett múzeumok közül a **Nemzeti Galéria helyzete különösen problematikus**. Áprilisban végrehajtó járt a Galériában, melynek teljes felhalmozott adósságállománya meghaladja a 110 millió forintot.[8] Több beszállító cég is jogi eszközökhöz folyamadott, a Galéria számláján inkasszó van. **Az adósságállomány rendezéséig Baán László kormánybiztos elhalasztotta a Nemzeti Galéria és a Szépművészeti Múzeum tervezett intézményi összevonását**,[9] mely az Andrássy-negyed kialakítását készítené elő. Szintén a múzeum-negyed koncepciójához kapcsolódik a Néprajzi Múzeum lehetséges költözése. A múzeum jelenleg az eredetileg Igazságügyi Palotaként funkcionáló Kossuth téri épületben működik, tárgyalások kezdődtek azonban az épület Kúriának való visszaadásáról. A kormány tervei szerint **a Kúria visszaköltözésével helyreállna a Kossuth téren az az "alkotmányos háromszög", amelyet a törvényhozó, a végrehajtó és a**

[7] http://hvg.hu/itthon/20120208_leveltar_politikatorteneti_intezet
[8] http://hvg.hu/kultura/20120301_szepmuveszeti_nemzetig
[9] http://muzgo.blog.hu/2012/03/03/csuszhat_a_nemzeti_galeria_es_a_szepmuveszeti_muzeum_osszevonasa

bírói hatalom alkot.[10] A Kossuth tér jelenleg is zajló átalakítása számos konfliktust gerjesztett, melyeket egy későbbi fejezetben tekintünk át alaposabban.

Kína-központ Miskolcon

A leköszönő Szőcs Géza által kiemelt kérdések közül a magyar politika kelet felé való nyitása a kulturális intézményrendszer tekintetében is megfigyelhető: **nyelvi és kulturális képzést kínáló Kína-központ nyílt a Miskolci Egyetemen**.[11] A képzési központ a kínai tulajdonú, kazincbarcikai székhelyű Wanhua-BorsodChem anyagi támogatásával jött létre, oktató- és kutatócserék megszervezésével is hozzájárul a kínai–magyar tudományos és oktatási kapcsolatok bővüléséhez.[12] **A Kína-központ oktatási hátteret jelenthet a kínai kultúra és társadalom iránt érdeklődő egyetemi hallgatóknak és a kínai hátterű hazai vállalatoknál dolgozó szakembereknek.** A központ megnyitóján Szőcs Géza is utalt a Kínával való kapcsolatok gazdasági jelentőségére, a Kínával kialakuló megbízható gazdasági szövetségre. A központ megnyitása rámutat arra, hogy a kultúrpolitikai döntések nem tekinthetőek pusztán szimbolikus természetűeknek, sokszor pragmatikus jelentőséggel is bírnak egy politikai közösség életére nézve.

Kulturális javak

Változott a **kulturális javak kölcsönzésének jogi szabályozása**. A kölcsönzött kulturális javak védelméről szóló törvény egyfajta diplomáciai mentességet, jogi immunitást biztosít majd a magyarországi bemutatás időtartamára, azaz **az időszaki kiállítások alatt a kölcsönzött kulturális javakat nem lehet majd lefoglalni vagy zár alá venni**.[13] Az intézkedés a kulturális turizmus fellendítését is célozza, eszköz lehet a magyar kulturális élet nemzetközi vérkeringésbe való erőteljesebb bekapcsolásában.

Kulturális örökségvédelem

Módosult a **kulturális örökségvédelem**ről szóló törvény is. Az önálló építésügyi hatósági hivatalok működésével az építési engedélyezés folyamata új körülmények közé került. Az új rendszerben szükségtelenné válik, hogy a kormányhivatalok kulturális örökségvédelmi Irodái

[10] http://kdnp.hu/news/elkotelezett-kormany-hogy-%E2%80%9E-kuria-regi-fenyeben-ragyoghasson
[11] http://onkormanyzat.mti.hu/hir/20328/kina-kozpont_nyilt_a_miskolci_egyetemen
[12] http://kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/szocs-geza-megnyitotta-a-miskolci-egyetem-kina-kozpontjat
[13] http://www.magyarmuzeumok.hu/tema/687_diplomaciai_mentesseg_a_mutargyaknak

önálló építésügyi hatósági jogkörrel rendelkezzenek az építési engedélyezési eljárásban, hiszen szakmai elvárásaikat szakhatóságként maradéktalanul érvényre juttathatják. A megváltozott rendszerben így **az önálló építésügyi hatósági jogkört a települési önkormányzatok fogják ellátni, a Kulturális Örökségvédelmi Iroda szakhatóságként vesz részt az építésügyi hatósági eljárásban**.[14] Tamási Judit, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnöke a jogszabálymódosítással való egyet nem értése jeléül július 1-jei hatállyal lemondott tisztségéről, utóda Cselovszki Zoltán lesz.[15]

Trafó Kortárs Művészetek Háza

A sajtó érdeklődésének fókuszában állt a **Trafó Kortárs Művészetek Házának igazgatói posztja**. A kiírt pályázatot januárban Bozsik Yvette nyerte az intézményt vezető Szabó György ellenében, azonban a pályázat eredményét, illetve a pályázat nyertesének személyét, szakmai kompetenciáit számos véleményformáló különböző fórumokon támadta, és a nyomásgyakorlás hatására Bozsik Yvette végül visszalépett a kinevezéstől. Május 3-án a Fővárosi Önkormányzat újra kiírta a pályázatot, a korábbival megegyező feltételekkel. A korábbi támadások, az ügyben megszólaló művészek Szabó György mellett léptek fel, az intézmény működési kereteinek folytonossága mellett érveltek. Szabó György azonban nem pályázik újra, mivel elmondása szerint a politika nem kedveli, így nem látja esélyét a poszt elnyerésének. A pályázatot a főpolgármester bírálja el, szakmai bizottságok ajánlásait is figyelembe véve, az előző pályázat esetében a szakmai bizottságok ajánlásával összhangban döntött. Úgy látjuk, hogy a vezetőváltás körüli konfliktusok, melyek mostanra kikerültek a sajtó érdeklődésének középpontjából, látszólag szakmai érvek mentén zajlottak, azonban korántsem voltak politikai motívumoktól mentesek. **A főváros azonban indoklás nélkül érvénytelenítette a kiírt pályázatot**, így a Trafót július elsejétől nem szakmai, hanem pénzügyi vezető irányítja majd. **Az érvénytelenítés mellett ugyanis Molnárné Kuskó Szilvia gazdasági igazgatót nevezték ki az intézmény ideiglenes vezetőjének.**[16] A bizonytalanság nemcsak a vezető személye, hanem a fenntartó körül is kialakult. A főváros részéről előterjesztés született az intézmény állami tulajdonba kerüléséről, ugyanakkor a hivatalba lépő államtitkár úgy nyilatkozott: az államtitkárság nem kívánja átvenni a fővárostól az intézményt.

[14] http://www.magyarmuzeumok.hu/tema/698_vita_a_muemlekvedelemi_rendszer_atalakitasarol
[15] http://www.hrportal.hu/c/lemondott-a-kulturalis-oroksegvedelmi-hivatal-elnoke-20120620.html
[16] http://szinhaz.hu/szinhazi-hirek/46898-uj-palyazatot-irtak-ki-a-trafo-vezetesere-

Balassi Intézet

Az államtitkárság vezetőváltásával felmerült a **Balassi Intézet és a külföldi magyar intézetek helyzetének újragondolása**. Az említett intézmények jelenleg a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium háttérintézményeiként működnek. L. Simon László egy interjúban az egyik legfontosabb ügyként emelte ki **az intézmények visszaszervezését a tárcához**. Érvelése szerint a külföldi magyar intézetek a szerinte javításra szoruló országkép alakításának legfontosabb eszközei lehetnek, emellett történeti érvekre is hivatkozik: **az intézetek ugyanis mindig a kultusztárcához tartoztak.**[17]

[17] http://valasz.hu/kultura/tolerans-vagyok-50674

Finanszírozás

A kultúrpolitika területének finanszírozását az elmúlt időszakban a forráskivonás, illetve az elérhető források elégtelensége jellemezte. A 2013 költségvetés tervezete alapján a terület a támogatások növekedésével számolhat. **A finanszírozási nehézségek enyhülését hozhatja a tárcát vezető államtitkár személyében történt változás is.** Amellett, hogy a jelenlegi államtitkár elődjéhez képest vélhetően erősebb érdekérvényesítő képességgel bír, jelentős befolyással rendelkezik a terület finanszírozásának legjelentősebb tényezőjére, a Nemzeti Kulturális Alapra, melynek elnöki tisztjét a megelőző időszakban ellátta. A Nemzeti Kulturális Alap a kultúratámogatás egyik legfontosabb szerve, a törvényi szabályozás módosításával az alap vezetését a továbbiakban az Emberi Erőforrások Minisztériumát vezető miniszter látja majd el. Az elnöki poszt mellett a módosítás értelmében létrejönne egy alelnöki pozíció, melyet a miniszter úr és az államtitkár úr egyeztetéseinek megfelelően L. Simon László tölthet be, a korábbi elnöki pozícióhoz hasonló hatáskörökkel. A finanszírozás és a szakmai vezetés összpontosítása is a kultúrpolitika egységesítésének szándékát támasztja alá, a kormányzati ciklus első két évét jellemző széttagoltság megszüntetésére irányuló törekvést mutatja.

Előadó-művészet

Az előadó-művészeti törvény módosítása a források elosztására nézve is következményekkel járt. **Nemzeti, kiemelt illetve pályázati támogatási kategóriákat hozott létre az új szabályozás, melyek közül normatív támogatást a jövőben az első két kategória kaphat, a harmadik csak pályázati támogatásban részesülhet.**[18] A jogszabály értelmében a nemzeti kategóriában szereplők fenntartója az állam vagy az együttes, ha az állammal szerződésben áll, és tagjainak legalább 70 százaléka szakirányú felsőfokú vagy a közalkalmazotti törvényben előírt végzettséggel rendelkezik. Kiemelt lehet az a szervezet, amelyet helyi önkormányzat tart fenn, és tagjainak legalább 60 százaléka rendelkezik az előírt vagy szakirányú felsőfokú végzettséggel. A minősített szervezetek körének meghatározására évente tesznek javaslatot a miniszteri tanácsadó testületek. Az új finanszírozási modell létrehozásának célja az állami szerepvállalás kereteinek lefektetése, a feltételek és a szempontok meghatározása, a közpénzek felhasználásának átláthatóvá tétele. Júniusban megjelent az a miniszteri rendelet, mely az egyes előadó-művészeti szervezetek minősítését tartalmazza, ennek értelmében 9 színházművészeti, 3 táncművészeti és 10 zeneművészeti,

[18] http://7ora7.hu/hirek/minositettek-az-eloado-muveszeti-szervezeteket-itt-az-allami-es-kiemelt-kategoria-nevsora

valamint 2 tánc- és zeneművészeti szervezet rendelkezik nemzeti minősítéssel; a kiemelt szervezetek körébe 40 színházművészeti, 2 táncművészeti és 12 zeneművészeti szervezet került.[19]

Az előadóművészeti törvény életbe lépő változásai több intézményt is érintettek. A **Budapesti Operettszínház közszolgáltatási szerződést köt az Emberi Erőforrás Minisztériummal**, hogy a teátrum az előadóművészeti törvény módosítása alapján felálló új finanszírozási rendszerben "nemzeti" minősítést. [20] Az előadóművészeti törvény módosításával jövőre életbe lépő új finanszírozási rendszerben **a kiemelt és nemzeti minősítéssel rendelkező előadóművészeti szervezetek lesznek jogosultak központi költségvetési támogatásra**, a többiek pályázat útján igényelhetnek állami támogatást. A Fővárosi Önkormányzat a fenntartásában lévő előadóművészeti szervezetek közül a Budapesti Operettszínház esetében kérelmezett "nemzeti" minősítést. Ennek előfeltétele az állammal kötött közszolgáltatási szerződés, amely nem jelenti a fenntartói státusz változását. A közszolgáltatási szerződésben – amelyhez a fenntartó Fővárosi Önkormányzat képviselőjének aláírása is szükséges – az Operettszínház vállalja többek között a klasszikus operettjátszás hagyományainak ápolását, magyar szerzők műveinek játszását, ezen belül kortárs művek bemutatását, valamint, hogy kiemelt figyelmet fordít a gyermek- és ifjúsági produkciók bemutatására, illetve a független és határon túli magyar társulatok vendégjátékaira. [21] A minisztérium vállalása, hogy az Operettszínháznak művészeti és működési támogatást nyújt, amely a fenntartó Fővárosi Önkormányzatot illeti meg. Az állammal kötött megállapodás az Operettszínház művészeti tevékenységének, a magyar nemzeti kulturális identitás és a hagyományok őrzésében játszott szerepének elismerése, a több évre garantált állami támogatás az Operettszínház zavartalan működésének biztosítéka.

Magyar Mozgókép Közalapítvány

A filmszakma finanszírozása a leírt struktúrától függetlennek tekinthető, legnagyobbrészt a Magyar Nemzeti Filmalap felügyelete alá tartozik. Az állami támogatást a korábbiakban folyósító **Magyar Mozgókép Közalapítvány megszüntetéséről kormányhatározat született** (1202/2011. (VI. 21.) Korm. határozat. A Magyar Mozgókép Közalapítvány megszüntetéséről), [22] az Alkotmánybíróság májusi döntése értelmében azonban a

[19] http://magyarteatrum.hu/megjelent-az-eloado-muveszeti-szervezetek-minositeset-tartalmazo-rendelet
[20] http://nol.hu/kultura/kozszolgaltatasi_szerzodest_kot_az_operettszinhaz_a_kulturalis_tarcaval-1309110
[21] http://www.ma.hu/kulturport.hu/131486/Kozszolgaltatasi_szerzodest_kot_az_Operettszinhaz_a_ kulturalis_ tarcaval
[22] www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk11068.pdf

társalapítók hozzájárulása nélkül az állami alapító nem szüntethet meg alapítványokat. A megszüntetésre ítélt közalapítvány jelentős, 10 milliárd forintnyi adósságot halmozott fel, melynek konszolidálása az alapítvány vagyonának átvételével együtt a Filmalaphoz került volna. A Filmalap ellenében **Tarr Béla vezetésével fellépő Magyar Filmművészek Szövetsége** a közalapítvány fenntartása mellett foglal állást, mivel **a Magyar Mozgókép Alapítványt a filmes önkormányzatiság fontos intézményének tekinti**.[23] A filmszakma finanszírozásának jelenlegi struktúrájában kifogásolják többek között a forgatókönyv-szempontú szemlélete, illetve a végső vágás jóváhagyásának jogát, nagyobb függetlenséget követelve a magyar filmipart prioritásként kezelő kormányzati szándékokkal szemben. **A szakmai érvek mellett ugyanakkor anyagi természetű szempontok is szerepet játszhatnak a függetlenség mellett érvelő nézőpont kialakításában, az MMKA például jelentős filmes vagyon felett gazdálkodhat**.

Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány

Szintén finanszírozási kérdéseket érintett a **Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány megszüntetése**. Az alapítvány vagyonának átvétele, a tagjainak járó nyugdíjak utalása illetve a felhalmozott adósságok rendezése is kérdéseket vetett fel, melyeket azonban sikerült megoldani. **A közalapítvány utódszervezeteként megalakult a Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft, a művészek nyugdíjának utalását 2011-től a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság feladatai közé tartozik**. A közalapítvány esetében is érvényesülni látunk egy több helyen előforduló mintázatot: az előző kormányzati ciklus során kialakított átláthatatlan finanszírozási szerkezet jelentős adósságok felhalmozásához vezetett, melyet a jelenlegi kormányzat az adósságállomány felmérése, a rosszul működő struktúrák megszüntetése és a felhalmozott adósságok konszolidációja révén kezel.

Budapesti Kamaraszínház

A finanszírozhatatlanná váló intézményrendszert nem sikerül minden esetben megmenteni. Az **anyagi ellehetetlenülés a közelmúltban a százszázalékos állami tulajdonban lévő Budapesti Kamaraszínházat érintette**. **A színház végelszámolással történő megszüntetéséről az MNV Zrt. döntött, miután nem látta biztosítottnak a színház további finanszírozását**.[24] A színház hosszabb ideje küzd anyagi nehézségekkel, az Emberi Erőforrás Minisztérium az évad befejezésére már átcsoportosított 147 millió forintot, a színház őszi

[23] http://filmszovetseg.lapunk.hu/
[24] http://fidelio.hu/szinhaz/hirek/heti_kulturpolitikai_ertesito

évadjának finanszírozása azonban változatlanul nem biztosított. Az átcsoportosított összeg egy részét az elmaradt bérek kifizetésére fordított a színház vezetése, mely szerint a színház sorsa 100-150 millió forintnak megfelelő összegen múlt.

Petőfi Irodalmi Múzeum

Az állami támogatás magyar könyvek fordítására is kiterjed. **A Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) Magyar Könyv- és Fordítástámogatási Irodájához május 31-ig nyújthattak be pályázatot olyan külföldi kiadók, amelyek vállalták, hogy az elkövetkező két évben újonnan lefordított, magyar műveket jelentetnek meg hazájukban**.[25] 39 kiadó összesen 17,9 millió forint hozzájárulást kap a 33 magyar szerző 40 művének 21 nyelvre történő fordításához. A nyertes pályázatok között kortárs és klasszikus szerzők egyaránt megtalálhatóak. A Szakértői Bizottság által megítélt összegek általában a fordítási költségek 40-60%-át fedezik. Kifizetésükre a pályázatban vállalt könyvek megjelenése után kerülhet majd sor. L. Simon László kultúráért felelős államtitkár múlt pénteken, a Balassi Intézetben rendezett eseményen bejelentette, hogy a magyar könyvek külföldi megjelenéséhez az államtitkárság további 100 milliós forrást kíván biztosítani.

Kultúra és turisztika

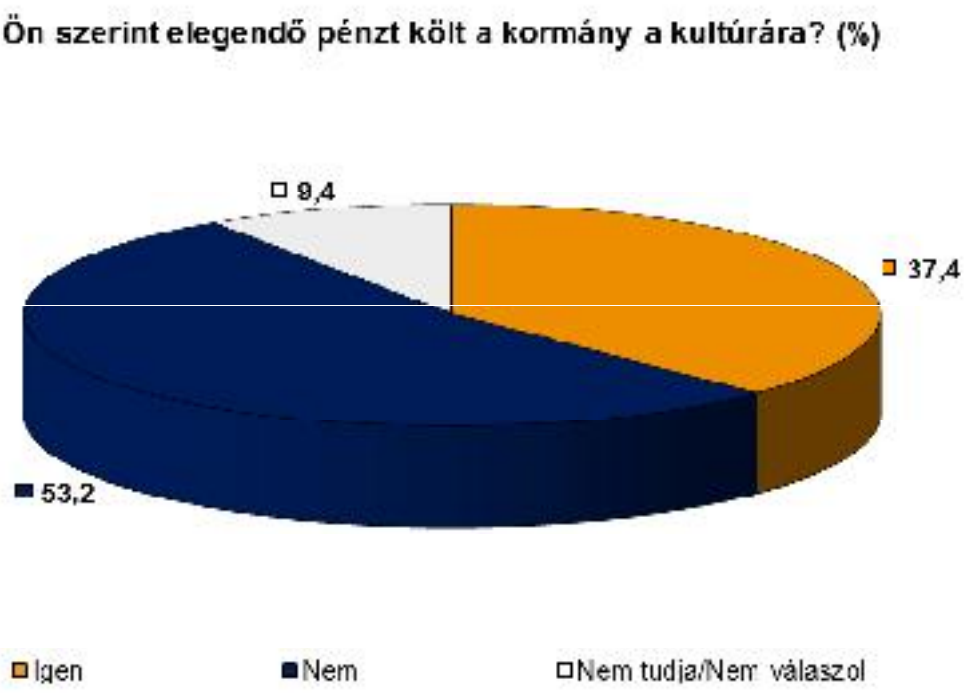
Az ország turisztikai vonzerejének kulturális eszközökkel való növelésére több lépés is született az elmúlt időszakban. **Együttműködési megállapodás jött létre a kulturális és a turisztikai terület között, amelynek révén 300 millió Ft vissza nem térítendő keretösszeggel támogatják a nemzetközi és országos hatókörű turisztikai vonzerőt jelentő kulturális–gasztronómiai rendezvények megvalósítását**. A pályázati kiírásokon Magyarországon megrendezendő nemzetközi, országos hatókörű turisztikai vonzerőt jelentő kulturális–gasztronómiai rendezvények (programsorozatok/fesztiválok) támogatásával lehet részt venni. Elsősorban olyan fesztiválok pályázatait várják, amelyek komoly bevételekkel rendelkeznek és a turisztikai vonzerő mellett magas kulturális értékekkel rendelkeznek. A pályázati cél megvalósítására rendelkezésre álló tervezett keretösszeg 300 millió forint lesz, amelyhez 200 millió Ft-tal a Nemzeti Kulturális Alap járul hozzá, illetve 100 millió Ft-ot a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium a Turisztikai Célelőirányzat fejezeti kezelésű előirányzat terhére biztosít.[26] Egy pályázó maximum 15 millió forint vissza nem térítendő támogatást

[25] http://os.mti.hu/nyomtatobarat_valtozat/76483/os-magyar_konyvek_forditasahoz_jarul_hozza_az_allam-kosztolanyitol_esterhazyig
[26] http://www.fidesz.hu/hirek/2012-04-17/megalakult-a-kulturalis-turisztikai-fesztivalok-ideiglenes-kollegiuma/

kaphat. Összességében a Nemzeti Kulturális Alap ebben az évben várhatóan 860 millió Ft-tal támogatja a magyarországi fesztiválok megvalósítását.[27] Jövő évtől kezdődően ez az összeg további forrással gazdagodik, ugyanis a megállapodás értelmében 2013-ban és 2014-ben évente 400 millió Ft-ot enged át az emberi erőforrás miniszter a miniszteri keretből kulturális turisztikai fesztiválok támogatására. Az előző negyedévet vizsgáló monitorban is kiemelt, újonnan létrehozott NKA kollégium, illetve a hozzá kapcsolódó pályázati lehetőségek jelentőségét abban látjuk, hogy ezáltal a támogatási struktúra jobban alkalmazkodhat a magyar kulturális életet jellemző tendenciákhoz.

Szintén **turisztikai, országimázs formáló jelentősége lehet a Budapesten egyre rendszeresebbé váló filmforgatásoknak**. Erre a tendenciára reflektálva megfelezte a filmforgatásra vonatkozó közterület-használati díjat az erzsébetvárosi képviselő-testület csütörtöki ülésén. A rendeletben a korábbi napi 900 forintról 450 forintra csökken a filmforgatások négyzetméterenkénti közterület-használati díja Erzsébetvárosban, emellett rövidítik az engedély kiadásának időtartamát.[28] Vattamány Zsolt előterjesztésében jelezte, hogy **az utóbbi években egyre több nemzetközi filmgyártó cég, produkciós iroda érdeklődik a fővárosi forgatási helyszínek iránt, a legnépszerűbbek pedig a belső kerületek**. A Bruce Willis főszereplésével forgó Good Day to Die (Die Hard 5.) forgatása jelenleg is érinti a VII. kerületet, korábban itt forgatták Angelina Jolie rendezésében A vér és méz földjén című film egyes jeleneteit, továbbá a Picasso banda című spanyol játékfilmet. A stábok jelentős kereskedelmi és vendéglátóipari forgalmat hoznak, és a helyi szolgáltatásokról kialakított kedvező kép komoly vonzerőt generál, erősíti a kerület arculatát. Vattamány Zsolt álláspontja szerint azért volt indokolt módosítani a vonatkozó kerületi szabályozást, hogy a filmesek Erzsébetváros közterületeit válasszák, ezzel is növelve az önkormányzat bevételeit.

[27] http://www.fidesz.hu/hirek/2012-04-17/megalakult-a-kulturalis-turisztikai-fesztivalok-ideiglenes-kollegiuma/
[28] http://hvg.hu/gazdasag/20120426_erszebetvaros_bruce_willis

A Századvég szakpolitikai közvélemény-kutatásában a finanszírozáshoz kapcsolódó lakossági percepciókat is szondázta. **A válaszadók szűk többsége szerint a kormány nem költ elegendő pénzt a kultúrára.** A kutatás más kérdéseivel összevetve meglepően magas ugyanakkor a kérdésre nem válaszolók aránya, amiből arra következtethetünk, hogy **a választók alapvetően kevés ismerettel rendelkeznek ebben a témában**. Figyelembe véve, hogy a kulturális kérdések a legtöbb választó számára nem jelentenek feltétlen prioritást, a kultúra finanszírozásáról való ismerethiányt nem feltétlenül az információ elérhetetlenségével, sokkal inkább a motiváció hiányával magyarázhatjuk.

Konfliktusok

A politikai erőteret tagoló konfliktusok a vizsgált időszakban alapvetően a múlthoz való viszony körül rendeződtek el. Ezeknek a konfliktusoknak egy része a nemzetközi kontextusban nyeri el értelmét, így ezeket egy későbbi fejezetben tárgyaljuk. A múlthoz való viszony problematizálása azonban nem kizárólag az európai színtérre gyakorolt hatása révén értelmezhető. A magyar politikai életnek sajátos kulturális kódja ez, mely messzire nyúló tradíciókkal rendelkezik. Értékelésünk szerint ennek a kulturális kódnak az alkalmazása az ellenzéki logika eszköze, mellyel szemben mindezidáig a kormány cselekvőképtelennek bizonyult. A konfliktusok forrását képező események gyorsan elveszítik eredeti jelentőségüket, s az elszigetelt, lokális jelenségek egységes mintázatba szerveződnek. Különösen igaz ez a kommunizmus éveit megelőző történelmi korszakhoz való viszonyulásra. Szobrok felavatása, közterek átnevezése, Nyírő József író újratemetése mind felfűzhető az ellenzéki logika alapján a Horthy-kultusz feléledésnek narratívájára. A helyi, alulról szerveződő kezdeményezések, illetve az egyéb, szakmai érvek mentén kialakított döntések esetében is azt láthatjuk, hogy **kormány nem alakít egységes álláspontot, nem tesz határozott állásfoglalásokat. Így az alapvetően kulturális természetű törésvonal a politikai teret strukturáló erővé vált**. Számos ütközőfelület alakult ki az említett kulturális kód mentén, ezek közül néhányat részletesebben is megvizsgál az elemzés.

Kossuth tér átalakítása

Jelenleg is zajlanak a Kossuth tér átalakítása körüli munkálatok. **A tér átalakítása során megjelent szempontként az 1944 előtti arculat visszaállítása is, mely gondolat önmagában is viták forrását jelentette.** A tervek szerint a rendezés során József Attila Dunánál címet viselő szobra átkerül a Duna-parti sétányra, mely Vadász György, a szobor társalkotója szerint méltóbb helye jelenthet az emlékműnek.[29] Az ellenzéki értelmezések szerint azonban ez az alkotás és a költő személye felé egyaránt méltatlan lépés, és a kormány kultúrharcos, agresszív terjeszkedéseként értelmezik, mely által újra akarja írni a nemzeti kánont. Álláspontunk szerint szerencsés lenne újragondolni József Attila helyét és szerepét a nemzeti kánonban, akár beemelve őt a formálódó jobboldali kánonba.

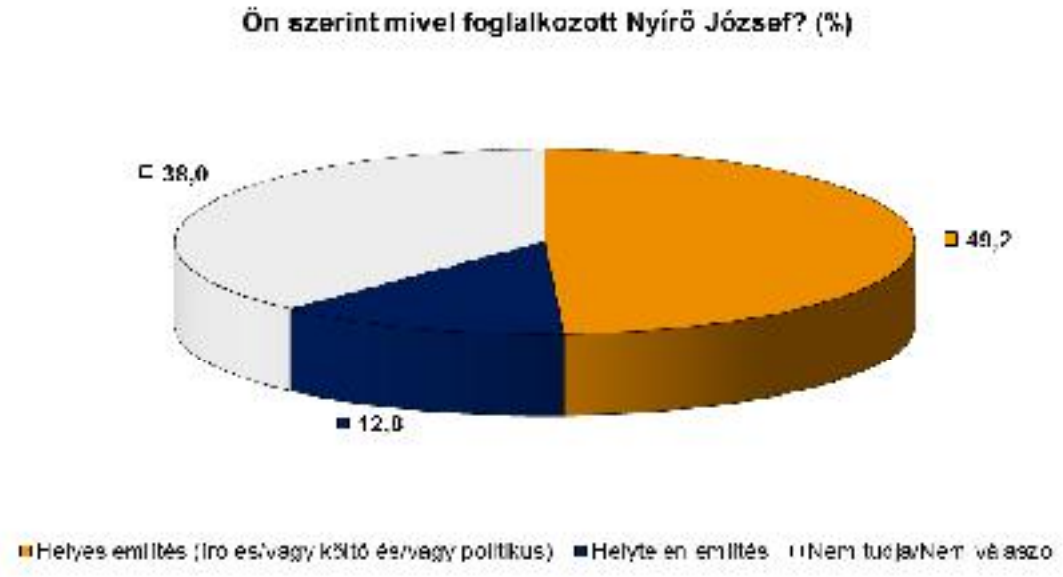
[29] http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/jozsef-attila-szobor-a-dunanal/

Nyírő József újratemetése

A legnagyobb sajtóvisszhangot kiváltó és diplomáciai következményekkel is járó konfliktust Nyírő József újratemetése jelentette az elmúlt időszakban. **Az író újratemetését az Országgyűlés Hivatala szervezte, azonban a szervezők a román fél részéről nem kapták meg a megfelelő engedélyeket, így az újratemetést elhalasztották és egy megemlékezést tartottak, melyen Kövér László házelnök és Szőcs Géza államtitkár is részt vett**.[30] Az események diplomáciai értékelésétől jelen elemzés keretei között eltekintünk, ugyanakkor a kultúrpolitikára nézve is releváns kérdésnek tekinthető az író személye körül kialakult polémia.

Nyírő József munkásságának és közéleti szerepvállalásának megítélése megosztja a véleményeket. Az író értékelését szintén nem tekintjük feladatunknak, azonban a vitában megjelenő érvek szerkezetét érdemes közelebbről megvizsgálni. **A Nyírő Józsefet támadó ellenzéki hangok az irodalmi munkásságra való tekintet nélkül politikai szerepvállalására irányítják kritikáikat, míg a kormányzat érvei az ellenkező logikát követik**. Az értelmiség politikai megnyilvánulásai gyakran teremtenek ilyen kevéssé körvonalazható helyzeteket, ahol a független értelmiségi és az aktív közéleti szereplő pozíciójába egyaránt belehelyezkedhet a megszólaló, politikai érdekeinek megfelelően. Ez a logika kiterjeszthető egyes történelmi szereplők értelmezésére, értékelésére is.

[30] http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=140085:a-nyir-jozsef-ujratemetes-konfliktustoertenete&catid=79:kiemelt-hirek&Itemid=115

A Századvég szakpolitikai közvélemény-kutatása Nyírő József ismertségét is igyekezett felmérni. **Az eredmények szerint a megkérdezettek fele nem ismerte az írót**. Úgy tűnik tehát, hogy sok más hasonló konfliktushoz hasonlóan az újratemetés körül kialakult vita sem éri el a választópolgárok ingerküszöbét, az olyan szimbolikus kérdések, mint a Horthy-korhoz való viszony, vagy a nemzeti kánon szelekciós elvei, túl magasan vannak ahhoz, hogy egy átlagválasztó számára kezelhető problémává váljanak.

Kultúrpolitika, mint Budapest-politika és vidékpolitika

A kultúrpolitika regionális különbségeire vonatkozó megállapításainkat az előző negyedéves időszakkal kapcsolatban változatlanul érvényesnek látjuk. A főváros és a vidék esetében széttartó fejlesztési irányoknak lehetünk a tanúi. Budapest a nagyberuházások elsőszámú célpontja, míg a vidéki intézményrendszer a fenntarthatóság szélére került. **A megyei közművelődési rendszer helyzete szintén erősíti a főváros és a vidék között megfigyelhető kulturális távolságot.** Ez a távolság megfigyelhető mind az intézményrendszer, mind a kulturális javakhoz való hozzáférés, mind a beruházások és fejlesztések irányában.

A kultúrpolitika területét a kormányzaton belül gyenge érdekérvényesítő képesség jellemezte, mely hozzájárulhatott az intézményrendszer anyagi ellehetetlenüléséhez. A financiális nehézségek, bár nem hagyták érintetlenül a fővárost, az eleve gyengébb alapokon álló és kevésbé becsatornázott vidéki intézményrendszert viselték meg elsősorban. Értékelésünk szerint a belpolitikailag releváns kultúrpolitikai kérdések közül a kulturális esélyegyenlőség megteremtése jelentheti az egyik prioritást, akár a nagyberuházások ellenében is. **A lakosság kulturális közérzetének javításához egy dekonjukturális időszakban nem feltétlenül járul hozzá egy Múzeumligethez hasonló volumenű beruházás, ugyanakkor a helyi kulturális szolgáltatók helyzetének romlását mindennapi tapasztalatként élheti meg.**

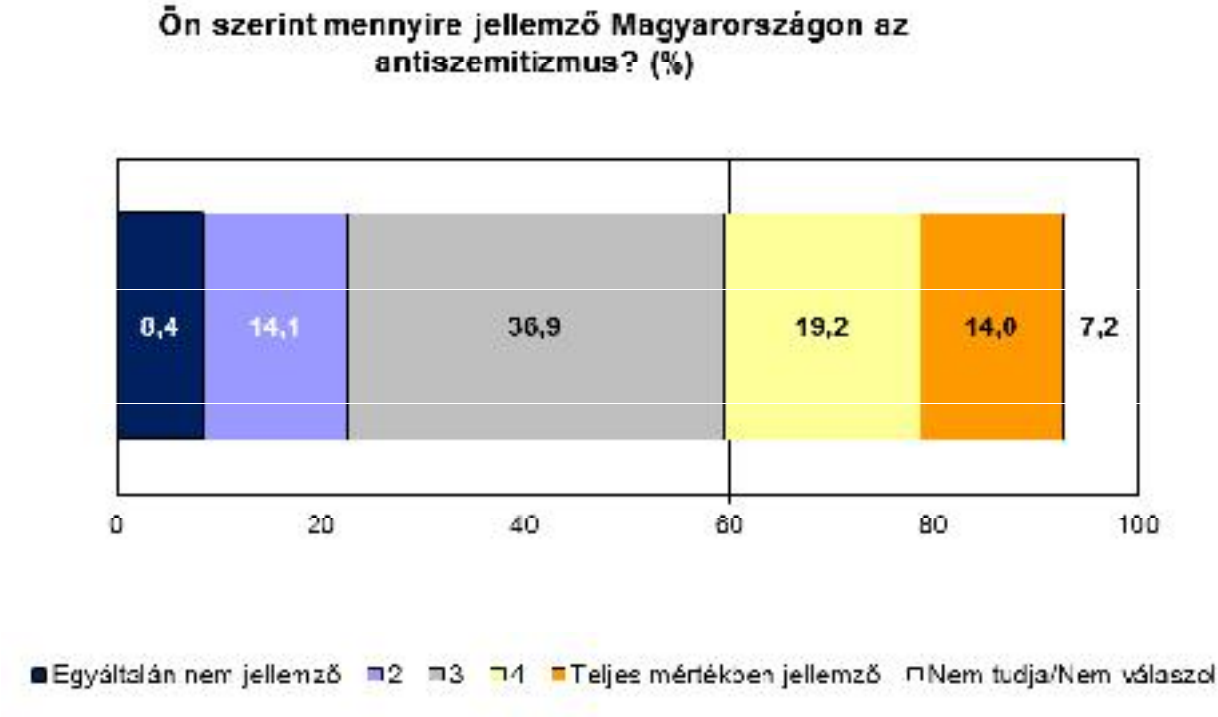
Ellentétes irányú folyamatokat figyelhetünk meg a leköszönő államtitkár által is kiemelt jelentőségű és sikeresnek tekinthető törekvés kapcsán, mely a nemzeti kulturális értékek digitalizációjára irányul. **A kulturális GPS bemutatása és a Digitális Archívum állományának növelése egyaránt a kulturális értékekhez való minél szélesebb hozzáférést, a kulturális esélyegyenlőség javítását segíthetik elő.** Az államtitkárság által eredményként felmutatható kulturális örökség digitalizációja ellenpontja lehet a kultúrpolitika évtizedes Budapest-központúságának, a közművelődési intézményrendszer meggyengülésének, felülírhatja a főváros és vidék között megfigyelhető kulturális távolságot, bekapcsolva a kultúrpolitika törekvései számára nehezebben elérhető területeket is a kulturális vérkeringésbe.

Nemzetközi kontextus

A nyugat-európai sajtóban rendszeressé váltak Magyarország és a magyar kormány antiszemitizmusával foglalkozó írások, híradások. Az antiszemitizmus vádja mögött azonban az emberi méltóság védelme és a politikai korrektség mellett érdekek mentén mérlegelő politikai racionalitás is meghúzódik. Ennek megértéséhez és a támadásokkal szembeni védekezéshez szükség van a vádak természetének megértésére: miként működik az antiszemitizmus stigmája, milyen jelenségekre lehet rásütni ezt a stigmát, illetve mi az eredménye a magyar és az európai tendenciák összevetésének.

Mi a legfontosabb tanulsága az antiszemitizmussal kapcsolatos vádaknak? Tézisünk szerint **az antiszemitizmus-vita valójában nem a zsidóságról szól, hanem rólunk, magyarokról, a saját múltunkhoz való viszonyunkról**. Ugyanakkor az ellenzéknek politikai érdeke ennek a vitának az életben tartása és átalakítása, hogy ezáltal a kérdés a kormány demokratikus elkötelezettségének mércéjévé váljon. Az ellenzék ilyen irányú törekvései emellett a magyar politikai életben hosszú ideje jelen levő törésvonalakra építenek. A népi-urbánus vitáig visszavezethető kulturális típusú törésvonal komoly hagyományokkal bír az ellenzék beszédmódjában, a mindenkori jobboldal felé irányuló támadások rendre ezen a nyelven fogalmazódnak meg. **A jobboldal múlthoz való viszonyának problematizálása a magyar politikai kultúra tradíciójává vált, az ellenzéki logika működésének azonban a belpolitikai relevancia mellett egyre jelentősebb nemzetközi következményei lehetnek.** Az ellenzék politikai érdeke ugyanis a magyar kormány elszigetelése az európai közösségen belül.

Az ellenzék ebben a témában nem a kormány aktuális intézkedéseit támadja, hanem egy antiszemitának tekintett korszakhoz való viszonyát. (Például Horthy-kultusz feléledése, szobrok állítása, közterek átnevezése, újratemetés stb.) Ebben az értelemben a magyar kormány intézkedéseinek áttekintése értelmét veszti, hiszen a vádak érintetlenül hagyják a kormányzati intézkedéseket. **Fölösleges tehát rámutatni a kormányzat kisebbségvédelem terén elért eredményeire, mivel az ellenzék ezekkel szemben mindig fel tud mutatni és át tud alakítani olyan témákat, melyekben az antiszemitizmus feltámadásának potenciális veszélye rejlik.** A támadások ugyanis alapvetően szimbolikus természetű ügyekre irányulnak, melyek önmagukban nem antiszemita tartalmúak, azonban valamilyen módon magukban hordozzák az antiszemitizmus megerősödésének ígéretét.

Az ellenzéki vádakkal ugyanakkor érdemes egybevetni a lakosság ilyen irányú közérzetét. A Századvég szakpolitikai közvélemény-kutatásában az antiszemitizmus magyarországi jelenlétével kapcsolatos vélekedéseket vizsgálta. **Az eredmények szerint a megkérdezettek több, mint 20 százaléka nem látja jellemzőnek az antiszemitizmust Magyarországra, ugyanakkor hasonló azoknak az aránya, akik szerint az országot antiszemitizmus jellemzi.** Látható, hogy a sajtó és a nemzetközi közvélemény hiszterizálása ellenére is megoszlanak a vélemények a társadalomban, az antiszemitizmus veszélyével fenyegető médiakampány ellenére sem homogenizálódott a kérdés társadalmi megítélése. A vélemények pluralitása is rámutat arra, hogy nem objektív tényeken alapuló és egyértelműen megítélhető társadalmi jelenségről van szó, hanem egy politikai érdekek és szándékok által is meghatározott kérdésről, mely a magyar kormány demokratikus elkötelezettségének mércéjévé vált.

Az ellenzék által támadott jelenségek ugyanis nem a zsidóságról szólnak, hanem a magyar identitásról és a nemzeti múlthoz való viszonyról. Úgy látjuk, a kormány is látja ennek jelentőségét, éppen ezért a kormányzati megnyilvánulások lényege úgy is értelmezhető, mint amelyek visszaadják az embereknek a múlthoz való jogot. Az egyes történelmi szituációk megítélése, értékelése sosem egyértelmű. Magyarországon ugyanakkor 40 évig a hatalom uralta ezeknek a helyzeteknek az értékelését, monopolizálva a történelmet és a

múlthoz való viszony kialakítását, tabuk felállításával és stigmatizációval, az ellenségképzés logikája alapján. **Megítélésünk szerint jelenleg nem ellenségképzés zajlik, ahogyan azt az ellenzék logikája állítja, hanem a magyarok visszakapták a múltjukhoz való jogukat és élnek ezzel a joggal.** Az ellenzék által kritizált jelenségek nem a közösségen kívülre irányulnak, hanem a közösség önreflexiós folyamatai. Természetes reflex a magyar társadalom részéről, hogy a szavak zsarnokságának (pl. az ellenforradalom szó szerepe a rendszer legitimálásában) megdőlése után megindul ezeknek a tabuknak a közös feldolgozása. Abból is látszik, hogy ezek a társadalom egészséges reflexei, amiket 40 év alatt sem sikerült kiölni az emberekből, mivel ezek a jelenségek nem felülről szerveződnek, hanem alulról: nem a kormányzat kezdeményezi, hanem az emberek. A mindenkori kormányzatnak természetesen van viszonya az egyes történelmi korszakhoz, azonban ezt nem tekinti az egyetlen elfogadható viszonyulásnak. **A jelenlegi kormányzat megteremtette a vélemények pluralitásának terét, a nyilvánosság feltételeit, visszaadta az embereknek a múlthoz való jogot, nem monopolizálja a történelem értelmezését.** Ebben az értelemben a Horthy-korról folyó nyilvános diskurzus éppen a demokratikus normák (nyilvánosság követelménye, vélemények pluralitása) működését igazolja.

Míg Magyarországon az antiszemitizmus, pontosabban az ehhez kapcsolható jelenségek köre (néhány kivételt leszámítva – Schweitzer rabbi bántalmazása) alapvetően szimbolikus természetű, az európai tendenciákat megfigyelve azzal találkozhatunk, hogy az antiszemitizmus egészen más formákban, gyakran fizikai agresszió, erőszakos cselekedetek formájában nyilvánul meg. Azok az események, amiket a nyugati média a magyarországi antiszemitizmus térnyerésével hoz kapcsolatba, szinte kivétel nélkül tisztán szimbolikus jellegűek, és ahogy a korábbiakban tisztáztuk, a magyar közösség múltjához való viszonyának tisztázatlanságából fakadnak. Egyes történelmi korszakok és szereplők megítélése nem egységes, nem egyöntetű sem a társadalom, sem a kormányzat részéről, az erről folyó nyilvános diskurzus azonban nemhogy antidemokratikus lenne, hanem egy demokratikus társadalom egészséges reflexeinek működését mutatja.

Ezzel szemben a Magyarországot támadó **nyugat-európai országokban egészen konkrét, zsidóság ellen irányuló erőszakos cselekedetekről számolhatunk be.** A közelmúltból a legjelentősebb talán a toulouse-i merénylet, ahol a merénylő tüzet nyitott egy zsidó gimnázium közelében a szülőkre és a diákokra, a támadásban meghalt egy fiatal rabbi és három kisgyermek.[31] Szintén Franciaországban, Lyonban ért utcai támadás három kipát

[31] http://www.origo.hu/nagyvilag/20120319-maximalis-riadokeszultseg-toulouseban-a-zsido-iskola-elleni-merenylet-utan.html

viselő fiatal zsidót.[32] Az áldozatokat mintegy tucatnyian támadták meg, vasbotokkal és kalapácsokkal ütlegelve őket. Amszterdamban a zsidókkal szembeni nyílt inzultusok megelőzésére és feltárására sajátos intézkedést vezetett be a város. Az amszterdami polgármester szóvivője a következőt nyilatkozta: "Komolyan vizsgáljuk, hogyan segíthetik a zsidók elleni diszkrimináció és erőszak megakadályozását az olyan hagyományosnak nem mondható módszerek, mint az úgynevezett csalizsidók bevetése."[33]

Érdekes megfigyelni, hogy ezzel szemben a közép-európai országok esetében a magyarországihoz hasonló tendenciákat vehetünk észre. A futball EB kapcsán ugyanis a nyugati sajtóban több alkalommal is foglalkoztak a lengyelországi és az ukrajnai antiszemitizmussal. A legnagyobb felháborodást a BBC Panaroma című műsora által megszólaltatott brit futballista, Sol Campbell szavai okozták. A jamaicai származású brit válogatott védő ugyanis azt javasolta a szigetország szurkolóinak, maradjanak otthon, "mert Ukrajnából és Lengyelországból esetleg koporsóban térnek vissza". A futballista szavait szélsőséges szurkolókról bevágott ukrajnai képek kísérték, amelyeken az ultrák horogkeresztes zászló alatt állnak, vagy saját csapatuk közép-ázsiai szurkolóját verik. A BBC műsora a lengyel vezetés mellett a helyi zsidó közösség tiltakozását is kiváltotta, véleményük szerint a műsor indokolatlanul sötét képet festett az ország antiszemitizmusáról. A lengyelországi példa is rámutat arra, hogy az antiszemitizmus vádjának a nemzetközi kontextusra nézve vannak elsősorban következményei. Úgy látjuk, hogy ez a magyarországi helyzetre is érvényes: az antiszemitizmus belpolitikai jelentősége elhanyagolható nemzetközi relevanciájához képest. Így **politikai kockázatot, veszélyforrást sem belpolitikai következményei, hanem a nemzetközi közvéleményre gyakorolt hatása által hordoz**.

[32] http://hvg.hu/vilag.terror/201210011_Allando_fenyegetettsegben_a_francia_zsid
[33] http://nol.hu/kulfold/_csalizsidokat__vet_be_amszterdam-714831

SWOT- analízis

A vizsgált időszakban a kultúrpolitika területét alapvetően fókuszvesztettség jellemezte, a tárca belső feszültségei elvonták a figyelmet az összkormányzati szempontokról.

A kultúrpolitika területét szerkezeti problémák terhelték, a széttagoltság és a területet jellemző párhuzamosságok a tárca hatékonyságát is érintették. **A kultúrpolitika területe hosszú ideje küzd forráshiánnyal, ez sem segítette a megfelelő működést.** Az egyes forráskivonások következményeit csak eseti megoldásokkal kezelte a tárca, melyek a keletkezett hiányt csak meghatározott ideig voltak képesek feledtetni. A kulturális tárca kormányzati struktúrán belülről fakadó gyengeségeit felerősítették az ellenzék kívülről érkező támadásai. Összességében úgy látjuk, hogy a tárca saját belső feszültségei aránytalanul sok energiát felemésztettek, ami hozzájárulhatott a kulturális természetű konfliktusok eszkalálódásához.

A tárca élén bekövetkezett személyi változások azonban irányváltást jeleznek, és egy egységes, megerősödött kultúrpolitikai vezetés irányába mutatnak. Az új államtitkár elődjétől eltérő karakter jellemzi szerepfelfogását, beágyazottságát és érdekérvényesítő képességét tekintve.

A kultúrpolitikai irányítás centralizálásának szándéka a kormányzati logika hatékonyabb megjelenítéséhez vezethet. **Az irányváltás a már érzékelhető erősségeken túl is lehetőségeket rejt, mivel a kulturális természetű kérdések nem kizárólag szakpolitikai relevanciával rendelkeznek.** Az egyes szakpolitikai intézkedéseken túl a kulturális vezetés a kormányzati narratíva alakításához is hozzájárulhat.

Az értékviták feloldása, a társadalmat megosztó szimbolikus kérdések intenzitásának mérséklése egyaránt elengedhetetlen a hatékony kormányzóképesség feltételeinek fenntartásához. A kulturális törésvonalak felélesztése és életben tartása a kormányzóképes alternatívát felmutatni képtelen ellenzék egyik legfontosabb eszköze. A kultúrharc kiéleződésének percepciója a kormányzat politikai cselekvőképességének alapját, a stabilitást veszélyezteti.

Az ellenzék számos alkalommal felhasználta, felhasználja a múlthoz való viszony problematizálását a kormányzat nemzetközi kontextusának alakításában. Az ellenzéki narratíva ugyanis a múlthoz való viszonyt átalakította a kormányzat demokratikus

elkötelezettségének mércéjévé, uralva a kulturális erőtér strukturálását. A legjelentősebb veszélyforrást így az ellenzék nemzetközi kontextusra gyakorolt hatásában látjuk, mivel a szimbolikus kérdéseknek nem elsősorban belpolitikai relevanciája van, hanem a nemzetközi kontextusra gyakorolt hatása járhat kedvezőtlen következményekkel.